

خط استشراق

به انضمام پیش‌گفتاری از دکتر هادی وکیلی،

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی

سخنرانی شهید دکتر عبدالحمید دیالمه

مکان: مجمع احیای تفکرات شیعی، مشهد

خط استشراف

سخنرانی شهید عبدالحمید دیالمه

تدوین: مهتاب کبیری و آثار و اندیشه‌های شهید دکتر دیالمه

تنظیم: محمد عبدالسلطنه

مدیر هنری: محمد صادق صالحی

ناشر: دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۱-۶۳۳-۷

قیمت: ۷۰/۰۰۰ تومان

- اراک: ۰۸۶-۲۲۲۹۰۳۸ ■ ارومیه: ۰۹۱۴-۶۰۳۸۷۸۴ ■ اصفهان: ۰۹۱۴-۸۰۳۵۰۹۸ ■ اهواز: ۰۶۱-۲۲۲۸۰۰۰
بایلسر: ۰۱۱-۲۵۲-۵۳۵۵ ■ بجنورد: ۰۵۸-۲۲۲۵۶۲۲۱ ■ بردسکن: ۰۵۱-۵۵۴۲۰۱۲۱ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۲۲۶۱۷۵۵۷
بیرجند: ۰۵۶-۲۲۶۵۸۱۲ ■ تربت حیدریه: ۰۵۱-۵۲۲۸۶۵۰۰ ■ تهران: ۰۲۱-۸۹۱۱۲۱۲ ■ تهران شهید محلاتی: ۰۲۱-۲۲۶۵۸۰۶
دهدشت: ۰۹۱۷-۶۶۴۵۸۹۶ ■ رشت: ۰۱۲-۲۲۲۴۵۶۹ ■ زاهدان: ۰۵۴-۲۲۲۸۸۷۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۲۲۲۶۶۲۵
ساری: ۰۱۱-۲۲۲۵۲۰۲۰ ■ سیریز: ۰۵۱-۴۴۲۴۰۰۴ ■ سمنان: ۰۲۳-۲۲۶۵۲۱۱ ■ شیراز: ۰۷۱-۲۲۲۴۴۶۱۴
قزوین: ۰۲۸-۲۲۲۴۰۰۷۶ ■ قم صفایه: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۰۰۳ ■ قم پردیسان: ۰۵۰۹۸۹۱-۰۹۱۹-۰۸۲-۶۸۱۳۰۸۲ ■ گلرون: ۰۹۱۷-۶۸۱۳۰۸۲
کرمان: ۰۲۴-۲۲۲۳۱۶۶۶ ■ کرمانشاه: ۰۸۲-۲۷۲۲۸۴۱۱ ■ کرگان: ۰۱۷-۲۲۲۳۷۸۰۰ ■ مشهد شعبه ۱: ۰۵۱-۲۲۲۲۰۱۱۹
مشهد شعبه ۲: ۰۵۱-۱۲۶۰۶۰۸۱۱۱ ■ مشهد شعبه ۳: ۰۵۱-۳۸۵۵۸۰۱۲۰۳ ■ ملایر: ۰۳۳۵۱۲۷۶-۰۸۱-۰۶۱۷۲۶۴ ■ مِهَر: ۰۹۱۷-۰۶۱۷۲۶۴
نیریز: ۰۷۱-۵۲۳۲۱۶۹۰ ■ همدان: ۰۹۱۸-۸۱۵۶۵۱۸ ■ یاسوج: ۰۷۴-۲۲۲۲۸۶۲۲ ■ یزد: ۰۳۵-۳۷۲۲۲۹۵۰

مرکز نشر آثار و اندیشه‌های شهید دکتر دیالمه تهران: بزرگراه صدر، ابتدای بلوار قیصریه، خیابان شهید تواضع
خیابان شهید صادقی، پلاک ۶، طبقه اول، تلفن: ۲۲۲۱۵۷۰۶ و ۹۲۵۲۲۲۶۰۶۳

www.nashremaaref.ir
E-mail: info@nashremaaref.ir

NashreMaaref_Official

کتابخانه

■ مقدمه

گام برداشتن در مسیر احیای اندیشه دینی همواره نیازمند گذر عمر و تجربه‌های طولانی نیست، زیرا درک عمیق رفتارهای پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله، امامان شیعه علیهم السلام، دست‌پرورده‌های آنان و علمای این مکتب می‌تواند در سنین جوانی نیز به دست آید. زانین رو می‌توان در این مسیر، ردپای جوانی مخلص مثل شهید دکتر دیالمه را دید و طنین صدای دردمندش را شنید، آنگاه که حرکت خود را «احیای تفکرات شیعی» نامید.

او همه‌کس بود و هیچ نبود و در عین این‌که فهمی عمیق از دین داشت، بی‌ادعا بود. وی راه میان‌بری را که خود در جوانی برای فهم دقیق دین پیموده بود سخاوتمندانه به دیگران نیز نشان داد.

شهید دیالمه ادعای عارف‌پیشگی نداشت، اما از معرفت بهره‌مند بود. در خردورزی کم‌نظیر بود، ولی فیلسوف مسلک نبود. نگاهش به دنیا با نگاه جوانان هم‌سن و سالش متفاوت بود، اما دنیا‌گریز نبود. او هرچند

بر افکار انحرافی و اندیشه‌های باطل گروه‌ها و تشکل‌هایی که با اسلام زاویه داشتند بیش از خودشان مسلط بود، در عین حال با آن گروه‌ها و تشکل‌ها مرزبندی روشنی داشت. با صلابت بود و پشتوانهٔ صلابت روزهایش مناجات و اشک‌های عاجزانهٔ شب‌هایش بود.

او رسول اندیشه‌ای بود که آن را با همهٔ وجود باور داشت و مروج مکتبی بود که در آن مکتب تربیت یافته بود. راهبر راهی بود که خود پیش از دیگران آن را پیموده بود.

داشتن بصیرت دینی، بی‌اعتنایی به ظواهر دنیا، حریص بودن در هدایت دیگران، تواضع و مهربانی، دانش وافر، سعادت‌مندی، شجاعت و منشی توأم با وقار تنها بخشی از کاریزمای شخصیت بزرگ او بود، به طوری که حتی آنان که طالب راه او نبودند، او را می‌سپردند و می‌طلبیدند.

شهاب وجودش از سال ۱۳۵۲ به بعد، سال‌های اوج‌گیری اختناق و استبداد رژیم منحوس پهلوی، درخشید و این درخشش در بجهوحهٔ شبیخون به اندیشهٔ نسلی بود که اگر هدایت نمی‌شدند، به تاراج افکار شیطنانی و التقاطی می‌رفتند.

سال‌های ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷ نقطهٔ عطف انقلاب اسلامی است، زیرا در آن سال‌ها نهضت اسلامی هویت یافت و مسلمانان انقلابی نیرومند شدند و شعارهای اسلامی و خط‌مشی‌های رهبر کبیر انقلاب، امام خمینی رحمته‌الله علیه، برای توده‌های مردم

بیش از پیش اهمیت یافت و مردم به بازخوانی ارزش‌های اسلامی گرایش پیدا کردند.

این گرایش و اقبال عمومی در فضای اجتماع، به ویژه در میان قشر دانشجو و فرهیخته، بستری را برای افراد و گروه‌های مختلف مهیا می‌کرد تا خواسته‌های حزبی، فردی و گروهی خود را با شکلی از دین بیامیزند و به جامعه عرضه کنند.

رشد سیاسی جوانان با رشد دینی‌شان متوازن نبود و این عدم توازن به گونه‌ای اندیشیدن را با تهدید سیاست‌زدگی روبه‌رو کرده بود، به طوری که جریان‌های ناسالم سیاسی با نقابی مذهبی، افراد جامعه را به راهی که خود می‌خواستند فرامی‌خواندند. گروه‌های انحرافی می‌کوشیدند به رده‌های فرهنگی و انقلابی رخنه کنند و بر آن‌ها مسلط شوند و این، یعنی افتادن انقلاب به دست پاهای، چیزی بود که شهید دیالمه را نسبت به آینده اسلام و انقلاب اسلامی به شدت نگران کرده بود.

دیالمه به ضعف‌های فکری و انحراف‌های موجود در جامعه آن روزگار نگاهی جامع داشت و چاره را در دو حرکت هم‌سو می‌دید:

- تدوین صحیح مفاهیم دینی و تبیین آن برای نسل جوان؛
- به نقد کشیدن افکار و اندیشه‌های انحرافی و التقاطی.

او سنگ‌سازی برای حفظ و اعتلای اندیشه دینی را از دانشگاه، که در آن روزگار آشفته‌بازار اندیشه‌ها بود، آغاز کرد.

تبیین معیارها و آشناسازی مخاطبان با شاخص‌ها و موازین دینی ویژگی مهم کلاس‌های شهید دیالمه بود تا افراد در دام گروه‌ها و جریان‌های ضداسلامی گرفتار نشوند.

باید توجه کرد که مخاطبان شهید دیالمه نسل جوان دانشگاهی‌ای بودند که اطلاعات دینی‌شان اندک بود و معیاری برای شناخت حق از باطل نداشتند. از این رو، حرکت شهید دیالمه موضوع محور نبود تا هر بحثی را که خود بر آن تسلط داشت بیان کند، بلکه مسئله محور و نیاز محور بود. او بیش از آن که بیندیشد «چه بگوید»، در پی آن بود که «چرا باید بگوید» و به این می‌اندیشید محتوایی که در کلاس درس او مطرح می‌شود پاسخ‌گوی کدام نیاز مخاطب است.

مروری بر عنوان سخنرانی‌های شهید اثبات‌کننده همین حقیقت است. او با مطرح کردن مباحثی، چون طراح هدایتی، مذهب در بوته تاریخ، انسان خلوت و خلوت انسان، انسان در قالب زمان، و از خودبیگانگی جامعه الیناسیون، در پی ترسیم انسان‌شناسی اسلامی و نقش مذهب در زندگی آدمی بود و دیدگاه‌هایی را که ریشه مذهب را در ترس، طبقه حاکم، طبقه محکوم یا نظریاتی، چون نظریه فروید می‌دانند به چالش می‌کشید.

او برای نخستین بار در سطح دانشگاه، به جای مباحثی مانند جامعه بی طبقه توحیدی یا خودسازی انقلابی که عناوین رایج آن روزها بودند، از صیوررت انسان بر صراط

مستقیم سخن گفت و با طرح ضوابط حرکت بر این راه، از جمله زهد و آزاداندیشی، صبر، توکل، شفاعت، فقر، قضا و قدر و امام و انتظار،^۱ که مفاهیم اصیل و دقیق شیعی اند، تفاوت آن با مفاهیم دیگر را تبیین کرد و نشان داد که دل مشغولی‌ها و دغدغه‌هایش از سنخ دیگری است و می‌خواهد نقشه راهی را که قرآن کریم برای سعادت انسان بیان کرده است ترسیم کند.

این مباحث که پیش از انقلاب در سال‌های ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۶ در جمع‌های کوچک دانشجویی آغاز شده بود، پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با مساعد شدن فضای دانشگاه، در جلسات گسترده‌تری ادامه پیدا کرد و جنبه عمومی و رسمی یافت؛ مثل در تنهایی تعلیم، مطالعه حقوق امام سجاد علیه السلام، در شب قیام، اگر فاطمه علیها السلام نبود، جنگ و موقعیت زن در جامعه اسلامی و ده‌ها عنوان دیگر که در میان جوانان هم‌عصر او مطرح نبود و در نسل دانشگاهی غریب بود.

آنچه دقت و پژوهش در زندگی شهید دیالمه را ضروری می‌کند این است که مطالعات دینی تخصص دانشگاهی او نبود.^۲ او دانشجوی رشته الهیات و گرایش‌های مرتبط با آن یا طلبه حوزه علمیه نبود و تلاش‌های او حرکتی در راستای فعالیت‌های علمی-تخصصی او به‌شمار نمی‌آمد. آنچه دیالمه را وادی داشت تا به مباحث دینی وارد شود، احساس

۱. این مجموعه سخنان در ۹ مجلد در سال ۱۳۹۵ به چاپ رسید.

۲. شهید دیالمه در دانشگاه فردوسی مشهد در رشته دکتری داروسازی تحصیل کرد.

امامت، بعثت دائمی،^۱ قیام موسی، طلوع زن مسلمان^۲ و... از جمله اندیشه‌های مکتوبی بودند که شهید دیالمه در آن‌ها امتزاج و التقاط حق و باطل را به خوبی دید و با برگزاری جلسات مشروح نقد، فاصله آن‌ها با حقیقت اسلام را به خوبی تبیین کرد. این تلاش، به معنای واقعی کلمه، برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه و در متن جامعه بود.

اکنون با گذر چندین دهه از زمان طرح این مباحث، جامعه اسلامی همچنان تشنه کلام زلال شهید در ترسیم خط اصیل اسلام شیعی و مبانی انقلاب اسلامی است؛ امری که ضرورت چاپ و نشر آن اندیشه‌ها را بیش از پیش آشکار کرده است.

بحث پیش‌روی یکی از مهم‌ترین مباحث شهید در این عرصه است که با پیش‌گفتاری شرح‌یافته از استاد محترم، جناب آقای دکتر هادی وکیلی، عضو گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد، تقدیم حضورتان می‌شود. از آنجا که اشارات متعددی از این بحث در سایر سخنرانی‌های شهید نیز دیده می‌شود، در انتهای کتاب آن گفتارها نیز ضمیمه شد تا ضمن تکمیل بحث، نشان اهتمام شهید به روشنگری در این بحث وردیابی خط استشراق و آثار آن در جریانات فکری جامعه باشد.

مرکز نشر آثار و اندیشه‌های شهید دکتر دیالمه

۱. دو عنوان از کتاب‌های منتشرشده ابوالحسن بنی‌صدر که قبل از ریاست جمهوری او به نقد کشیده شد.

۲. اثر زهرارهنورد که به قلم شهید به نقد کشیده شد.

امامت، بعثت دائمی،^۱ قیام موسی، طلوع زن مسلمان^۲ و ... از جمله اندیشه‌های مکتوبی بودند که شهید دیالمه در آن‌ها امتزاج و التقاط حق و باطل را به خوبی دید و با برگزاری جلسات مشروح نقد، فاصله آن‌ها با حقیقت اسلام را به خوبی تبیین کرد. این تلاش، به معنای واقعی کلمه، برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه و در متن جامعه بود.

اکنون با گذر چندین دهه از زمان طرح این مباحث، جامعه اسلامی همچنان تشنه کلام زلال شهید در ترسیم خط اصیل اسلام شیعی و مبانی انقلاب اسلامی است؛ امری که ضرورت چاپ و نشر آن اندیشه‌ها را بیش از پیش آشکار کرده است.

بحث پیش‌رو یکی از مهم‌ترین مباحث شهید در این عرصه است که با پیش‌گفتاری شرح‌گونه از استاد محترم، جناب آقای دکتر هادی وکیلی، عضو گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد، تقدیم حضورتان می‌شود. از آنجا که اشارات متعددی از این بحث در سایر سخنرانی‌های شهید نیز دیده می‌شود، در انتهای کتاب آن گفتارها نیز ضمیمه شد تا ضمن تکمیل بحث، نشان اهتمام شهید به روشنگری در این بحث وردیابی خط استشراق و آثار آن در جریانات فکری جامعه باشد.

مرکز نشر آثار و اندیشه‌های شهید دکتر دیالمه

۱. دو عنوان از کتاب‌های منتشرشده ابوالحسن بنی‌صدر که قبل از ریاست جمهوری او به نقد کشیده شد.

۲. اثر زهرارهنورد که به قلم شهید به نقد کشیده شد.